

Виступ Олени Зеленської на 42-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО

Шановна пані голово!

Шановна пані генеральна директорко!

Пані та панове!

Моя промова буде емоційною. Вона не може бути іншою з урахуванням того, що відбувається в моїй країні, із нашими людьми, із нашою культурою.

Ви знаєте про наші втрати. Ми дякуємо за те, що ЮНЕСКО продовжує фіксувати кожен факт нападу на нашу спадщину.

Моя промова буде багатослівною. Тому що, на жаль, дуже складно лаконічно викласти все, що ви маєте почути.

За кілька днів до мого візиту сюди, 5 листопада, як завжди, вночі російські війська атакували Одесу. Внаслідок обстрілу пошкоджень зазнала будівля Одеського національного художнього музею. «Художній музей в Одесі, що входить до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, минулої ночі знову постраждав від російського удару. ЮНЕСКО рішуче засуджує атаку. Культурні об'єкти мають бути захищені відповідно до міжнародного права». Це було ваше повідомлення, шановні присутні.

Новини про культуру в Україні зараз здебільшого саме такі. Театр у Чернігові, а перед цим – історичний центр Львова, Спасо-Преображенський собор (знову Одеса), а перед цим – десятки інших пам'яток нашої культурної спадщини. Музеї, бібліотеки, театри, галереї... Понад 1700 об'єктів культурної інфраструктури постраждало за ці півтора року.

Новини про освіту: 3428 закладів пошкоджено. 365 зруйновано повністю. Третина українських дітей вчиться лише онлайн.

Новини спорту: постраждали 343 спортивні об'єкти, 95 зруйновано повністю. За півтора року загинув 361 відомий український спортсмен і тренер.

Це лише цифри. Але за кожною з них – історія втрати. Ми втрачаємо. Ми всі з вами втрачаємо, але для нас усі ці музеї, церкви, театри – це не просто абстрактні пам'ятки. Це частина нас. Міста, які будували наші пращури, де росли ми, де ходять до школи наші діти. Ми можемо відновити більшість споруд. Але ми не зможемо повернути втрачених людей. Людей, які могли створити ще.

За протоколом я не можу демонструвати на екрані, що за мною, відео й фото. Тому вам доведеться уявляти.

На фото – усміхнена жінка. Довге русяве волосся, строката сорочка, осяйний погляд, спокійний і врівноважений. Фото наповнене літнім світлом, настроєм простого щастя. Ірина Осадча – директорка Куп'янського краєзнавчого музею (це Харківщина) рятувала експонати під час окупації. Після звільнення міста продовжувала свою справу. 25 квітня цього року російська ракета С-300 влучила просто в музей. Вона загинула там разом зі своїми експонатами.

Архівне фото. 60-ті роки минулого століття. Тендітна дівчина з товстенькою довгою чорною косою, як носили у давнину, але в модному червоному пальті граційно позує біля величезного панно (її роботи) – ескізу модної сукні з елементами національної української вишивки. Любов Панченко, без перебільшення, – одна з найвідоміших українських художниць. Модельєрка, що належала до мисткинь-шістдесятниць, які відроджували й поширювали українське під час відлиги в СРСР. А зараз маєте уявити її останнє фото: тонкі старечі руки тримають принесений кимось букет, погляд, сповнений нерозуміння. Занадто пізно потрапила до лікарні. Вона померла 30 квітня 2022 року на 85-му році життя. Після місяця голоду в окупованій Бучі.

Наступне фото вам буде важко уявити, бо соціальні мережі приховують подібний контент від чутливих користувачів. Фото з архіву слідчих, які займалися ексгумацією тіл, знайдених у братській могилі в Ізюмському районі Харківщини після звільнення регіону. Тіло чоловіка з кульовими отворами. Поховане не одразу. Понад місяць пролежало просто неба. За свідченнями знайомих, чоловіка викрали 24 березня 2022 року. Весь час до ексгумації його місцеперебування було невідоме. Так знайшли письменника Володимира Вакуленка. Автора, зокрема, дитячих віршів, лауреата багатьох літературних премій. Перед викраденням він встиг закопати під вишнею у своєму садку свій щоденник. Свідчення про окупацію, передчуття скорої загибелі.

Винищення. Це те, що спадає на думку.

Тут у залі зібралися люди, яким небайдужа культурна спадщина всього людства. У списку ЮНЕСКО вже понад 270 наших пошкоджених пам'яток. Дякую, що ретельно документуєте, що привертаєте увагу світу до того, що з нами робить нападник, і що не втомлюєтеся нагадувати: вбивство культурної спадщини під захистом – воєнний злочин. Ми живемо в дуже крихкому світі. І коли втрачається одна спадщина – насправді втрачає весь світ. Навіть якщо цього поки що не розуміє. Бо втрачається розмаїття. Втрачаються можливості.

Ми вдячні генеральній директорці пані Одрі Азуле за мужній крок – візит в Україну під час війни навесні поточного року. І за всю допомогу у відновленні тих наших цінностей, які можна відновити після російських обстрілів. Вдячні за новостворений офіс ЮНЕСКО в Києві, за надання 20 об'єктам культурної спадщини посиленого захисту ЮНЕСКО.

Сьогодні ЮНЕСКО – одна з небагатьох світових організацій, яка дієво стоїть на кордоні між цивілізацією та хаосом. Між пам'яттю й культурою та сучасним варварством, яке має багато облич. Але яке легко впізнати за бажанням руйнувати.

Ми просимо про розширення присутності ЮНЕСКО в Україні. Зараз поясню, чому це важливо. Масштаби злочинів неймовірні, нам знадобляться десятки років, щоб відновити зруйноване. Але найголовніше – це зафіксувати, що відбувалося й відбувається. Ми знаємо, наскільки це важливо, тому що, на жаль, для нас ця історія – страшний флешбек із минулого.

Одна з речей, якими були зайняті наші думки цими днями... Третє листопада – трагічний день в історії України. Цього дня у 1937 році було розстріляно понад 100 діячів української культури та мистецтва в урочищі Сандармох, що в Карелії, Росія. Загалом із 27 жовтня до 4 листопада там було розстріляно 1111 осіб різних національностей. В'язнів Соловецьких таборів. Після розвалу СРСР були відкриті архіви КДБ і стало відомо, що серед розстріляних були: Лесь Курбас, театральний режисер-новатор, драматург Микола Куліш, філософ і письменник Валер'ян Підмогильний. Я не можу назвати всіх прізвищ. В Україні називають цю плеяду «розстріляне відродження». Усі вони стали українськими класиками й могли стати світовими класиками. Вони всі були в розквіті сил – 36–50 років.

А ще були розстріли в урочищі Биківня під Києвом. Биківнянський ліс поховав від 20 до 100 тисяч осіб. Серед жертв також діячі культури, названі «ворогами народу» за вірність і розвиток українського.

70-ті роки – дисиденти в тюрмах, психіатричних лікарнях.

Ось чому ми зараз так обороняємося. Бо цей раз може стати фінальним актом цієї трагедії.

Так, нам потрібні свідки, авторитетні свідки з гарантіями недоторканності. Тому що навіть зараз свідчити про терор може бути небезпечно. Я розповіла про Сандармох. Російський історик-дослідник Юрій Дмитрієв – той, що знайшов в урочищі ті самі розстрільні ями й розповів світові правду про злочин, – зараз засуджений у Росії до 15 років колонії суворого режиму. За сфабрикованим звинуваченням.

Я закликаю вас, прошу не забути цю історію. Те, що переживає Україна, не має бути проблемою лише України. Це атака не тільки на нас – на все, що цінне для нормальної людини. На саму цивілізацію. Ту, яку так віддано захищає ЮНЕСКО.

Просто сьогодні між варварством і цивілізацією опинилися ми. І намагаємося захищати життя від знищення, від стирання. Щоб більше ніхто не втрачав ні історії, ні життя.

Конституція ЮНЕСКО незмінна із закінчення Другої світової війни. У ній сказано: «Оскільки війни починаються у свідомості людей, саме у свідомості людей необхідно створити захист миру». Тож я закликаю вас іще більше підтримувати Україну та українців, які не починали цієї війни й не хотіли її. Бо захист України нині і є захистом миру у світі. Захистом гуманізму та демократичних принципів гідності, які є основоположними для ЮНЕСКО.

Дякую!